

Ключевые слова: принципы, государственный контроль, оборот наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров.

PRINCIPLES OF STATE CONTROL OF TRAFFIC IN NARCOTIC DRUGS

Shevchuk O. M.

Studied and described the main principles of state control of the activity connected with the turnover of narcotic drugs, formulated his concept of control of this species.

Key words: principles, of state control, the turnover of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors

Надійшла до редакції 19.01.2013 р.

УДК 336.226

В. О. Рядінська,
*канд. юрид. наук,
голов. наук. співробітник Державного
науково-дослідного інституту МВС України,
м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ПРОЦЕНТІВ

Стаття присвячена аналізу міжнародного досвіду й національного законодавства оподаткування доходів фізичних осіб від процентів. Розглянуто елементи його правового механізму, надано власну оцінку введення в Україні податку на доходи від процентів.

Ключові слова: оподаткування доходів фізичних осіб, доходи від процентів.

Прийняття Податкового кодексу України (надалі – ПКУ) [6] значно вдосконалило оподаткування доходів фізичних осіб і наблизило його до європейських стандартів. Особливої актуальності в цьому контексті набуває оподаткування пасивних доходів (доходів, отриманих у вигляді процентів, дивідендів, роялті (пп. 14.1.268 п. 14.1 ст. 14 ПКУ), оскільки воно є відносно новим інститутом податкового права.

Проблемні аспекти оподаткування доходів від дивідендів розглядали у своїх наукових роботах О. В. Гурнак, Н. В. Харченко, В. П. Вишнівецький, Д. В. Серебрянський, А. М. Соколовська, І. В. Олександренко, В. Г. Лопатовський, Т. М. Аксьонова, А. В. Дмитренко, І. І. Каліна, І. Ю. Ковтун та ін. Дослідження правового механізму податку на доходи фізичних осіб від роялті проводили такі вчені, як Н. Ю. Не-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

вмержицька, О. В. Покатаєва, В. П. Унінець-Ходаківська, А. Й. Іванський, Л. В. Щербаченко, К. В. Савченко, М. М. Павлишенко, Н. М. Винярьська, А. О. Касич, Н. В. Черевик, Ю. В. Сисой та ін.

Що ж стосується оподаткування доходів фізичних осіб від процентів, то цьому питанню українськими науковцями приділено недостатньо уваги. Пов'язано це насамперед з новизною зазначеного інституту: вперше оподаткування таких доходів було запроваджено Законом України «Про оподаткування доходів фізичних осіб» № 889-IV від 22 травня 2003 р. [7], проте через недосконалість правового механізму воно мало атрибутивний характер. Із набуттям сили у 2010 р. ПКУ і втратою чинності цього Закону оподаткування доходів фізичних осіб від процентів не здійснюються, оскільки згідно з п. 1 розд. XIX ПКУ норми пп. 164.2.8 п. 164.2 ст. 164 ПКУ, якими передбачається включення до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу фізичних осіб у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, вклад (депозитний) до небанківських фінансових установ, набудуть чинності лише з 1 січня 2015 р. Інакше кажучи, на сучасному етапі в Україні подібні доходи фізичних осіб оподаткуван-

ню не підлягають, у зв'язку з чим на практиці не існує і правових спорів щодо оподаткування доходів фізичних осіб від процентів, як немає й наукової полеміки із цього питання.

На міжнародному ж рівні дискусія про доцільність оподаткування доходів фізичних осіб від процентів взагалі триває. Т. Беслі, Б. Бернхейм, А. Вайхенрайдер, З. С. Варналій, О. М. Данилов, М. Джонс, Р. Гордон, Р. Мертон, Т. Клаунтке, Г. Менків, Дж. Мірліс, В. В. Лисенко, Дж. Стігліц та інші науковці висувають аргументи як «за», так і «проти» подібного оподаткування, а тому згоди щодо зазначеного питання так і не досягнуто. Законодавство частини зарубіжних країн активно використовує оподаткування доходів від процентів, а деяких інших держав подібного оподаткування взагалі не застосовує. З огляду на те, що український законодавець хоча й передбачив оподаткування доходів від процентів, але не застосовує його на сучасному етапі, виникла зручна нагода приділити увагу дослідженню доцільності застосування такого оподаткування в Україні й визначенню так званих слабких місць у його врегулюванні для своєчасного їх усунення.

Мета цієї статті полягає у дослідженні зарубіжного досвіду оподаткування доходів від про-

центів, аналізі правового механізму податку на доходи фізичних осіб від процентів (далі – ПДФОП) в Україні, у формулюванні власної позиції щодо доцільності оподаткування подібних доходів, у виявленні проблем у врегулюванні ПДФОП в національному законодавстві й наданні пропозицій з їх усунення.

Оподаткування доходів фізичних осіб від процентів є одним з актуальних і недостатньо вивчених (у тому числі в законодавстві зарубіжних країн). Досвід зарубіжних країн, де запроваджено подібне оподаткування, свідчить, що в сучасному світі існують 3 моделі стягнення ПДФОП. Перша має назву «Tax Deducted at Source» («податок, що утримується із джерела доходу») й полягає в тому, що кредитна установа, що сплачує проценти, утримує суму податку шляхом зменшення податкового доходу. Така модель застосовується в більшості країн англосаксонського права (Велика Британія, окремі штати США та ін.) [3, р. 34]. Друга модель передбачає включення процентного доходу до річної податкової декларації й оподаткування у складі сукупного доходу фізичної особи. Вона використовується в Данії, Нідерландах, Швеції та інших державах [4, р. 355]. Третя модель ПДФОП установлює авансовий порядок сплати тако-

го податку: він стягується у формі авансового вкладу або передоплати, а потім вираховується із сукупного податкового зобов'язання фізичної особи (Іспанія, Німеччина, Франція та ін.) [5, р. 11].

Для визначення моделі, що застосовується в Україні для оподаткування доходів від процентів, необхідно проаналізувати правовий механізм оподаткування доходів фізичних осіб відповідно до норм ПКУ.

Об'єктом оподаткування ПДФОП є доход, отриманий фізичною особою у вигляді процентів (п. 170.4 ст. 170 ПКУ) [8, с. 198]. Базою оподаткування зазначеного податку є доход у вигляді процентів (пп. 164.2.8 п. - 64.2 ст. 164 ПКУ), за винятком доходів від процентів, нарахованих на цінні папери, емітовані Міністерством фінансів України (пп. 165.1.2 п. 165.1 ст. 165 ПКУ), і доходів від процентів на поточні банківські рахунки, за якими на користь фізичних осіб здійснюються виключно виплати заробітної плати, стипендій, пенсій, соціальної допомоги та інших передбачених законом соціальних виплат (пп. 165.1.41 п. 165.1 ст. 165 ПКУ). Сплачується ПДФОП податковим агентом, яким виступає особа, яка здійснює нарахування (виплату) на користь фізичної особи доходів від процентів (пп. 170.4.1 п. 170.4

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ст. 170 ПКУ). Ураховуючи визначений нами об'єкт ПДФОП, можемо констатувати, що податковими агентами при сплаті цього податку є банки, що видають депозитні сертифікати й відкривають банківські рахунки, й емітенти, які видають цінні папери. Ставки ПДФОП на проценти встановлено в розмірі 5 % бази оподаткування (п. 167.2 ст. 167 ПКУ). ПДФОП обчислюється податковим агентом під час нарахування (виплат) процентів за їх рахунок (тобто сума процентів зменшується на суму

обчисленого податку) і сплачується до бюджету у строки, визначені для місячного податкового періоду (пп. 170.4.1 п. 170.4 ст. 170 ПКУ). При цьому податковий агент, який нараховує доходи у вигляді процентів, повинен відображати в податковому розрахунку загальну суму нарахованих (сплачених) доходів і загальну суму утриманого з них податку.

Механізм оподаткування доходів фізичних осіб від отримання процентів можна систематизувати в таблицю (див. табл. 1).

Таблиця 1

Механізм оподаткування доходів фізичних осіб від процентів

Елементи правового механізму податку	Оподаткування доходів від процентів
Об'єкт	Доход, отриманий фізичною особою у вигляді процентів (п. 170.4 ст. 170 ПКУ), а саме: – платежі за використання коштів, залучених у депозит (доходи від ощадних (депозитних) сертифікатів) (п. «б» ч. 2 пп. 14.1.206 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, ст. 1058, 1065 Цивільного кодексу України); – доходи від цінних паперів, що засвідчують право його власника на отримання доходу, а не на право власності на частку (пай) у майні (активах) емітента у зв'язку з розподілом частини його прибутку (облігацій, іпотечних сертифікатів, іпотечних облігацій, казначейських зобов'язань) (пп. 14.1.49 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, пп. 14.1.206 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, ст. 1058 Цивільного кодексу України); – доходи за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку фізичної особи (за договором банківського рахунку) (пп. 14.1.206 п. 14.1 ст. 14 ПКУ, ст. 1058 Цивільного кодексу України)

Адміністративне і фінансове право

Елементи правового механізму податку	Оподаткування доходів від процентів
База оподаткування	Доход у вигляді процентів (підпункт 164.2.8 пункту 164.2 статті 164 ПКУ)
Платник податку	Фізичні особи, які отримують доход у вигляді процентів
Ставка податку	5 % бази оподаткування (пп. 167.2 ст. 167 ПКУ)
Порядок обчислення і сплати	Податкові агенти – особи, які здійснюють нарахування (виплату) на користь фізичної особи доходів від процентів: банки, що видають депозитні сертифікати, банки, що відкривають банківські рахунки, емітенти, що видають цінні папери, обчислюють суму податку під час нарахування (виплат) процентів за їх рахунок (тобто сума процентів зменшується на суму обчисленого податку), утримують загальну суму податку із суми нарахованих процентів і сплачують податок до бюджету у строки, визначені для місячного податкового періоду (пп. 170.4.1 п. 170.4 ст. 170 ПКУ)
Пільги	Доходи від процентів: – нарахованих на цінні папери, емітовані Міністерством фінансів України (пп. 165.1.2 п. 165.1 ст. 165 ПКУ); – на поточні банківські рахунки, за якими на користь фізичних осіб здійснюються виключно виплати заробітної плати, стипендій, пенсій, соціальної допомоги та інші передбачені законом соціальні виплати (пп. 165.1.141 п. 165.1 ст. 165 ПКУ)

Дослідивши механізм оподаткування доходів фізичних осіб від процентів, констатуємо, що в Україні оподаткування таких доходів здійснюватиметься за моделлю, якої дотримуються країни англосаксонського права і за якою коли податок утримується із джерела доходу. Ця модель є найбільш привабливою для платників податків, оскільки вона не вимагає від них додаткових тран-

закційних витрат (не треба їхати до підрозділу Міністерства доходів і зборів України, збирати довідки, простоювати в чергах тощо), тому що кредитна установа, яка сплачуватиме проценти фізичній особі, утримує суму податку із суми нарахованих процентів. Сплата 5 % податку на доходи від процентів не є обтяжливою для фізичних осіб, проте (за підрахунками економістів)

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

збільшить надходження до бюджету майже на 92 млн гривень на рік [10]. До аргументів, які підтримують запровадження оподаткування доходів від процентів, М. В. Безнощенко відносить вирівнювання оподаткування різних форм доходу від капіталу, оскільки звільнення від оподаткування процентів по депозитах (в той час коли дивіденди підлягають останньому) призводить до викривлення інвестиційних стимулів для фізичних осіб [2, с. 23].

Головний аргумент супротивників введення оподаткування доходів фізичних осіб від процентів – це те, що введення оподаткування таких доходів може потягти несприятливі наслідки для банківського сектора. За їх визначенням, подібне оподаткування збільшить недовіру громадянськості до банківської системи, що загострить тенденцію зберігання населенням готівкових заощаджень не в банках, а в домашніх умовах, і як наслідок – потягне доларизацію економіки (оскільки фізичні особи більше довіряють готівковому долару і євро) і зростання поточного споживання для протидії інфляції [Див.: 1; 9, с. 11].

З нашого погляду, зазначений аргумент не витримує критики. Адже, незважаючи на негативний досвід розвалу фінансових пірамід, невиклату «Ощадбанком» України депозитних

вкладів, неадекватність системи державного гарантування вкладів, протягом останніх років темпи приросту депозитів фізичних осіб неухильно зростають. Як підкреслює голова правління «Укрсоцбанку» Б. Тимонькін (який, до речі, є зятим прихильником оподаткування доходів фізичних осіб від процентів), дві третини доходів, які заробляє будь-який універсальний банк, ідуть на виплату процентів по депозитах, що свідчить про зростання таких вкладів [Цит. за: 1]. Різниця ж між депозитами оподатковуваними й неоподатковуваними незначна, отже, можна прогнозували, що лише одиниці забиратимуть депозити з банків.

Вважаємо, що оподаткування доходів фізичних осіб від процентів є своєчасною й позитивною новелою ПКУ, що відповідає як міжнародним тенденціям, так і нормам вітчизняного законодавства, сприяючи вирівнюванню оподаткування різних форм доходу від капіталу. Введення оподаткування доходів від процентів за моделлю, запропонованою законодавцем, як уже відзначалося, не обтяжить фізичних осіб. Така модель скоріше є невигідною для банків, бо вимагатиме від них здійснення обов'язків податкових агентів, проте в умовах розвитку сучасної комп'ютерної техніки ці обов'язки

не вимагатимуть значних додаткових витрат.

Як вбачається, головною проблемою при нарахування ПДФОП може стати контроль за діяльністю податкового агента з нарахування суми податку, що утримується з доходу у вигляді процентів, адже інформація щодо окремого банківського вкладного (депозитного) або поточного рахунку фізичної особи, суми нарахованих на нього процентів, а також відомостей щодо такої фізичної особи-вкладника надаватися не повинна (пп. 170.4.2 п. 170.4 ст. 170 ПКУ). Іншими словами, податкові агенти (в переважній більшості банки або інші кредитні установи) са-

мостійно нараховують суму ПДФОП, але перевірити їх неможливо, оскільки інформації щодо відправних сум для розрахунку вони не надають, тому що остання захищена банківською таємницею. Для запобігання ухилення від оподаткування доходів від процентів вважаємо доцільним розробити механізм контролю за нарахуванням податковим агентом доходів у вигляді процентів.

Однак на цьому аналіз пасивних доходів фізичних осіб, які підпадають під оподаткування, не вичерпано, тому в подальших дослідженнях необхідно зосередити увагу на дослідженні порядку оподаткування інших видів пасивних доходів фізичних осіб.

Список літератури: 1. Алексеев А. «Депозитный» налог: иллюзорные вызовы и дополнительные возможности / А. Алексеев [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/depozitnyy_nalog_illyuzornyye_vyzovy_i_dopolnitelnye_vozmozhnosti.html
2. Безнощенко М. В. Наслідки введення в Україну податку на процентні доходи фізичних осіб від депозитів / М. В. Безнощенко // Зб. наук. пр.. Нац. ун-ту держ. подат. служби України. – 2010. – № 2. – С. 18–26. 3. Bernheim B. Taxation and Saving / B. Bernheim. – NBER, March 1999. – Working Paper 7061. – 107 p. 4. Jones M. Principles of Taxation: For Business and Investment Planning / M. Jones. – Irwin: McGraw-Hill, 2009. – 506 p. 5. Klautke T. Interest Income Tax Evasion, the EU Savings Directive, and Capital Market Effects / T. Klautke, A. Weichenrieder. – Goethe-University Frankfurt, 26 Jan 2009. – 20 p. 6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 року, № 2755-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112. 7. Про оподаткування доходів фізичних осіб: Закон України № 889-IV від 22.05.2003 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=889-15> 8. Рядінська В. О. Щодо визначення об'єкта податку на доходи фізичних осіб від процентів як елемента його правового механізму / В. О. Рядінська // Наука і правоохорона. – 2013. – № 2. – С. 194–198. 9. Сколотяний Ю. Оподаткування – не самоціль, а спосіб регулювання національної економіки / Ю. Сколотяний, Н. Яценко, Т. Єфименко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 18. – С. 11. 10. Чи потрібно вводити в Україні податок на проценти : резюме / Ін-т екон. досліджень та політ. консультацій в Україні спільно з Німецькою консультативною групою з питань екон. реформ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2003/S27_ukr.pdf

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ОСОБЕННОСТИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДОХОДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ ОТ ПРОЦЕНТОВ

Рядинская В. А.

Статья посвящена анализу международного опыта и национального законодательства налогообложения доходов физических лиц от процентов. Рассмотрены элементы его правового механизма, предоставлена собственная оценка введения в Украине налога на доходы от процентов.

Ключевые слова: Налогообложение доходов физических лиц, доходы от процентов.

FEATURES PERSONAL INCOME TAX INTEREST

Ryadinskaya V. A.

This article analyzes the international experience and national laws personal income tax on interest. The elements of its legal framework provided by the own assessment introduction in Ukraine of tax on income from interest.

Key words: Taxation of personal income, income from interest.

Надійшла до редакції 24.09.2013 р.